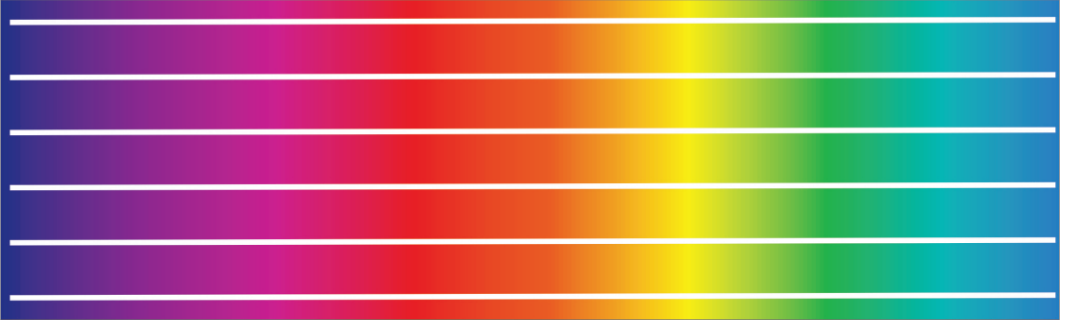


Eřref ADALI

Suriye



Suriye

Suriye, Doğu Akdeniz ve Levant'ta yer alan bir Batı Asya ülkesidir. Batıda Akdeniz, kuzeyde Türkiye, doğu ve güneydoğuda Irak, güneyde Ürdün ve güneybatıda İsrail ve Lübnan ile sınırlanan bir devlettir. Şam, Suriye'nin başkenti ve en büyük şehridir. Suriye 185.180 Km² alana sahiptir.

Suriye adı tarihsel olarak daha geniş bir bölgeyi ifade etmekteydi, geniş anlamda Levant ile eş anlamlıydı ve Arapçada eş-Şam olarak bilinmekteydi. Modern devlet, MÖ III. binyılın Ebla uygarlığını da içine alan birçok antik krallık ve imparatorluk alanını kapsamaktadır.

İslami dönemde Şam, Emevi Halifeliği'nin merkezi ve Mısır'daki Memlük Sultanlığı'nın bir vilayet başkentiydi. Modern Suriye devleti, yüzyıllar süren Osmanlı yönetiminin ardından XX. yüzyılın ortalarında kuruldu.

4 - Suriye

Bir süre Fransız Mandası olarak kaldıktan sonra (1923-1946), yeni kurulan devlet, eskiden Suriye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletlerin kurucu üyesi olarak 24 Ekim 1945'te demokratik parlamenter cumhuriyet olarak bağımsızlığını kazandı.

Bağımsızlık sonrası dönem, 1949 ve 1971 yılları arasında ülkeyi etkileyen çok sayıda askeri darbe ve darbe girişimi ile çalkantılı geçti. Suriye 1958'de Mısır ile Birleşik Arap Cumhuriyeti adı verilen kısa süreli bir birlik kurdu ve bu birlik 1961'de sona erdi. Suriye, 1963'ten 2011'e kadar Olağanüstü Hal Yasası altında yönetildi. Neo-Baasçı gruplar arasındaki iç iktidar mücadeleleri 1966 ve 1970'te yeni darbelerle neden oldu ve sonunda Hafız Esad'ın iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlandı. Ailesi içindeki gücü pekiştirmek için etkili bir Alevi azınlık yönetimi kurdu. Hafız Esad'ın ölümünden sonra oğlu Beşşar Esad 2000 yılında devlet başkanlığını devraldı.

Suriye 2011'den bu yana iç savaştadır ve bu durum 6 milyondan fazla insanın ülkeyi terk etmek zorunda kaldığı bir mülteci krizine yol açmıştır. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) militan grubu 2014-2015 yıllarında Suriye'nin birçok şehrini ele geçirmiş, bunun üzerine ABD uluslararası bir koalisyon kurarak İŞİD'i Suriye'de toprak olarak yenilgiye uğratmıştır.

Daha sonra, Suriye topraklarında Esad yönetimine meydan okumak için üç siyasi oluşum (Suriye Geçici Hükümeti, Suriye Kurtuluş Hükümeti ve Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi) ortaya çıktı. Aralık 2024'te muhaliflerden oluşan bir koalisyon Şam da dahil olmak üzere büyük şehirleri ele geçirdi ve Esad rejiminin devrilmesine yol açtı.

Verimli ovalar, yüksek dağlar ve çöllerden oluşan bir ülke olan Suriye, çoğunluğu Suriyeli Araplar, Türkmenler, Süryaniler, Ermeniler, Çerkezler, Arnavutlar, Kürtler ve Rumlar olmak üzere çeşitli etnik ve dini gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Dini gruplar arasında Sünniler, Hristiyanlar, Aleviler, Dürziler ve Yezidiler bulunmaktadır. Araplar en büyük etnik gruptur ve Sünniler en büyük dini gruptur.

Çeşitli kaynaklar Suriye adının MÖ VIII. yüzyılda Luvi dilinde kullanılan "Sura/i" sözcüğünden ve Antik Yunanca Syrioi veya Syroi sözcüklerinden türetildiğini ve her ikisinin de aslen Kuzey Mezopotamya'daki Asurlular'dan geldiğini göstermektedir.

Tarihçe

Halep'te bulunan Tell Karamel'de MÖ 10650 yılına tarihlenen birkaç yuvarlak taş kule bulunmaktadır ve bu da onları dünyadaki bu türden en eski yapılar arasında göstermektedir. Bölgede kayıtlara geçen en eski yerli uygarlık, Suriye'nin kuzeyinde, bugünkü İdlib yakınlarındaki Ebla Krallığı'dır. Ebla'nın MÖ 3500 civarında kurulduğu ve Mezopotamya devletleri Sümer, Asur ve Akad'ın yanı sıra kuzeybatıda, Anadolu'daki Hurriler ve Hattiler ile ticaret yaptıkları anlaşılmaktadır.

Mısırlılar Batı Suriye'yi ele geçirmek için Hititlerle savaştı. Bu çatışma Kadeş Antlaşması ile son buldu (MÖ 1274) MÖ XII. yüzyılın sonlarında Hititlerin yıkılması ve Asur'un gerilemesiyle birlikte Arami kabileleri bölgenin çoğunluğunu ele geçirek Bit Bahiani, Aram-Şam, Hama, Aram-Rehob, Aram-Naharaim ve Luhuti gibi devletleri kurdular.

Fenikeliler MÖ XIII. yüzyıldan başlayarak Suriye kıyılarına egemen oldular ve Amrit, Simyra, Arvad, Paltos, Ramitha ve Şuksi gibi şehir devletleri kurdular. Bu kıyı bölgelerinden, Malta, Sicilya, İber Yarımadası (modern İspanya ve Portekiz) ve Kuzey Afrika kıyılarında koloniler kurmak ve en önemlisi, MÖ IX. yüzyılda büyük bir şehir devleti olan Kartaca'yı (modern Tunus'ta) da kurarak Akdeniz'e yaydılar.

Suriye ve Yakın Doğu'nun batı yarısı daha sonra büyük Yeni Asur İmparatorluğu'nun (MÖ 911 - MÖ 605) eline geçti. Asurlular, Aramiceyi imparatorluk ortak dili olarak yaydılar. Aramice, VII. ve VIII. yüzyıllardaki Arap İslam fethine kadar Suriye'de ve tüm Yakın Doğu'da baskın olarak kalmış ve Hristiyanlığın yayılmasına aracı olmuştur. İsa peygamberin dili Aramicedir.

Suriye Büyük İskender tarafından yaklaşık MÖ 330'da istila edildi ve sonuç olarak Seleukos İmparatorluğu'nun (MÖ 323 - MÖ 64) eyaleti oldu. Kısa Ermeni kontrolü altına girdi. Ancak Roma İmparatorluğu Suriye'ye giderek başkent Antakya'yı ele geçirdi ve MÖ 64 yılında Suriye'yi bir Roma eyaleti haline getirerek bölgede yirmi yıl süren Ermeni kontrolüne son verdi.

Palmira, II. yüzyılda Suriye'nin kuzeyinde Aramice konuşan zengin ve bazen de güçlü bir krallık olarak ortaya çıktı. Palmira, şehri Roma imparatorluğunun en zenginlerinden biri haline getiren bir ticaret ağı kurdu.

Hz. Muhammed'in Suriye ile ilk etkileşimi, Temmuz 626'da Dumet-ül Cendel'in savaşı sırasında oldu ve takipçilerine Duma'yı almalarını. Bunun nedeni Hz. Muhammed'in oradaki bazı kabilelerin kervan soygununa karıştığı ve Medine'ye saldırmaya hazırlandığı istihbaratını almış olmasıdır.

MS 640 yılına gelindiğinde Suriye, Halid bin Velid liderliğindeki Arap Raşidin ordusu tarafından fethedildi ve Emevi Hanedanı, İmparatorluk'un başkentini Şam'a taşıdı. Emevi Hanedanı 750 yılında Abbasiler tarafından devrildi ve İmparatorluk'un başkenti Bağdat'a taşındı. Emevi yönetimi sırasında Arapça yaygınlaştırıldı

Suriye'nin bazı bölümleri, Haçlı Seferleri sırasında 1098 ve 1189 yılları arasında Fransız, İngiliz, İtalyan ve Alman derebeyleri tarafından ele geçirildi ve aralarında Suriye'deki başlıca Antakya Prensiği'nin de bulunduğu Haçlı devletleri olarak biliniyordu.

Bir yüzyıl süren Selçuklu egemenliğinden sonra Suriye, Selahaddin Eyyübi tarafından büyük

6 - Suriye

ölçüde fethedildi (1175-1185). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre Eyyubilerin Türk siyasi teşekkülü olduğu ve ordusunun çoğunun Türklerden oluştuğu vurgulanır. Halep Ocak 1260'ta, Şam ise Mart ayında Hülagu'nun Moğollarının eline geçti.

1400 yılında Timurlenk, Halep'i yağmalayarak Suriye'yi istila etti ve Memlük ordusunu yendikten sonra Şam'ı ele geçirdi. Semerkant'a sürülen zanaatkârlar dışında kent sakinleri katledildi. Timur ayrıca Arami ve Süryani Hristiyan nüfusa yönelik özel katliamlar gerçekleştirerek sayılarını büyük ölçüde azalttı.

Osmanlı Suriyesi

1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu, Mısır Memlük Sultanlığı'nı yenerek Suriye'yi fethetti ve İmparatorluk'a kattı. Şam, hac yolu üzerinde önemli bir durak yeri oldu. Osmanlı yönetimi barış içinde bir arada yaşamayı sağlayan bir sistem izlemiştir. Her etnik-dinsel azınlık bir millet oluşturuyordu. Her cemaatin dini lideri tüm kişisel statü yasalarını yönetiyor ve bazı sivil işlevleri de yerine getiriyordu.

Birinci Dünya Savaşında yenilen Osmanlı bu bölgeyi İngiliz ve Fransızlara kaptırdı.

Fransız Mandası

1920'dene 1946 yılına kadar Suriye Fransız mandası olarak yaşadı ve ülke Fransız askerleri tarafından istila edildi. Bu dönem içinde, önce Hatay'ın bağımsız bir devlet olmasına 26 Ocak 1937'de Türkiye ve Fransa arasında ilke antlaşmasına varılmış ve bu durum Milletler Cemiyeti tarafından onaylanmıştı. Bağımsız devlet olan Hatay halk oylaması sonucunda 7 Temmuz 1939'da Türkiye'ye bağlandı. Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını, Suriye bir türlü kabullenmek istemedi; yıllarca Hatay'ı haritalarında ya bağımsız devlet ya da Suriyenin bir parçası olarak gösterdiler. 1980 de Suriyede bulunduğum sırada bana verilen Suriye kitabı bu durumun kanıtıdır.

Suriye Türkiye'ye karşı düşmanlığını PKK örgütü başkanı Apo'nın Şam yakınlarında çalışmalarını sürdürmesine olanak sağlayarak sürdürmüştür. 1998 sonbaharında dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in Hatay sınırında yaptığı açıklama sonucunda, Suriye Apo'yu 9 Ekim 1998 günü sınır dışı etmek zorunda kalmış ve Hatay konusunda ağızını kapatması için Adana Mutabakatı imzalanmıştır.

Bağımsız Suriye Cumhuriyeti

Mayıs 1948'de Suriye kuvvetleri diğer Arap devletleriyle birlikte Filistin'i istila etti ve Yahudi yerleşimlerine saldırdı. Devlet Başkanı Şükri el-Kuvvetli cephedeki birliklerine "*Siyonistleri yok etmeleri*" talimatını verdi. İstilanın amacı İsrail Devleti'nin kurulmasını engellemekti.

Kasım 1956'da, Süveyş Krizi'nin doğrudan bir sonucu olarak Suriye, Sovyetler Birliği ile bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma, askeri teçhizat karşılığında hükümet içinde komünist etkiye bir dayanak sağladı. Bu durumdan Türkiye, Hatay nedeniyle endişe duymaya başladı.

1 Şubat 1958'de Suriye Devlet Başkanı Şükri el-Kuvvetli ve Mısır lideri Nasır, Mısır ve Suriye'nin birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurduklarını açıkladılar.

1967'nin ilk yarısında Suriye ve İsrail arasında düşük yoğunluklu bir savaş durumu vardı. İsrail'in Askerden Arındırılmış Bölge'de toprak işleme konusundaki anlaşmazlık, İsrail ve Suriye arasında 7 Nisan'da savaş öncesi hava çatışmalarına yol açtı. Mısır ve İsrail arasında Altı Gün Savaşı patlak verdiğinde Suriye de savaşa katıldı. Savaşın sonunda İsrail Golan Tepeleri'nin üçte ikisini ele geçirdi.

6 Ekim 1973'te Suriye ve Mısır, İsrail'e karşı Yom Kippur Savaşı'nı başlattı. İsrail Savunma Kuvvetleri, Suriye'nin ilk kazanımlarını tersine çevirdi ve Suriye topraklarının derinliklerine doğru ilerledi. Kuneytire köyü İsrail ordusu tarafından büyük ölçüde tahrip edildi.

Suriye, hem diğer Arap devletleri hem de Batı dünyası ile ilişkilerinde önemli bir değişiklik yaparak Saddam Hüseyin'e karşı ABD liderliğindeki Körfez Savaşı'na katıldı.

Hafız Esad 10 Haziran 2000 tarihinde öldü. Oğlu Beşşar Esad rakipsiz girdiği bir seçimde devlet başkanı seçildi.

Suriye İç Savaşı, Suriye'de devam eden şiddetli bir iç çatışmadır. Arap dünyası genelinde bir ayaklanma dalgası olan daha geniş kapsamlı Arap Baharı'nın bir parçasıdır. Suriye'deki halk gösterileri 26 Ocak 2011 tarihinde başlamış ve ülke çapında bir ayaklanmaya dönüşmüştür.

Şiddetten kaçmak için yüz binlerce Suriyeli mülteci komşu Ürdün, Irak ve Lübnan'ın yanı sıra Türkiye'ye kaçtı.

8 Aralık 2024'te muhalif güçler başkent Şam'ı ele geçirerek Beşşar Esad hükümetini devirdi ve Esad ailesinin ülke üzerindeki 53 yıllık iktidarına son verdi.

Gezi Anısı

Suriye'ye Şam'daki bir yaz okuluna davet edildiğim için gidebildim. 1980 yılı yaz ayında düzenlenen bu yaz okulu iki haftalıktı. Yaz okulu Şam'ın dışında bir oteldeydi. Şam'a gidip gelirken askeri birliklerin eğitimini görebiliyorduk. Askerlerin eğitim düzeni ve giysileri bizim askerlere benzemiyordu; sanki izci kampında oynayan çocuklar gibiydiler.

İstanbul'dan Şam'a gidişim de anlatılmaya değer bir yolculuktu. Davet Suriye'den geldiği için Suriye Havayollarını kullanmam gerekti. Uçuş akşam vaktindeydi. Atatürk

8 - Suriye

Havalimanında beklemeye başladım. Uçağın ne zaman kalkacağı konusu belirsizdi; saatlerce bekledim; gece oldu. Bu arada çevremizde mülteci kılıklı, Orta Asya'dan gelme genç erkekler belirdi. Beklemeye devam ederken bir aile geldi ve bana kızlarını emanet etmek istediklerini söylediler. Kız sanırım 18 yaşlarında idi. Sanırım uçakta olacak genç erkeklerden korkmuşlardı. Peki demekten başka seçeneğim yoktu.

Uçak gecenin geç bir vaktinde havalandı ve sabaha karşı Şam'a vardık. Beni karşıladılar. Hava limanı bir köy otobüs garı gibiydi. Kızın durumunu açıkladım ve önce onu evine bıraktık ardından ben otele yerleştim. Ertesi gün kızın ailesi beni buldu ve Şam'da bulunduğum süre içinde bana yardımcı oldular; beni gezdirdiler.



Suriye'de gördüğün yerler (1980)

İçindekiler

Suriye	3
Tarihçe	4
Osmanlı Suriyesi	6
Fransız Mandası	6
Bağımsız Suriye Cumhuriyeti	6
Gezi Anısı	7
Şam	1
Tarihçe	2
İlk Dönem	2
Helenistik Dönem	3
Roma Dönemi	3
Arap İslam Dönemi	3
Osmanlı Dönemi	5
Emevi Camisi	7
Selahaddin-i Eyyubi Türbesi	9
Hava Şehitleri	9
Süleymaniye Camisi	10
Eski Şehir	11
Hamidiye Kapalı Çarşısı	12
Gezi Anısı	12
El-Azm Sarayı	13
Hicaz Tren İstasyonu	14
Busra	15
Tarihçe	16
Osmanlı Dönemi	18
Golan	19
Gezi Anısı	20

1

Şam

Şam, Suriye'nin başkenti ve en büyük şehridir ayrıca dünyanın en eski başkentidir. Suriye'de halk arasında aş-şam olarak bilinen ve şiirsel olarak "*Yasemin Şehri*", (Madinat al-Yasmin) olarak adlandırılan Şam, Levant ve Arap dünyasının önemli bir kültür merkezidir.

Ülkenin güneybatısında yer alır. Akdeniz'in doğu kıyısından 80 Km içeride, deniz seviyesinden 680 m yükseklikteki bir platoda, Anti-Lübnan sıradağlarının doğu etekleri arasında yer alan Şam, yağmur gölgesi etkisi nedeniyle kurak bir iklime sahiptir. Barada Nehri Şam'dan geçmektedir.

2 - Şam

Şam, dünyanın en eski sürekli yerleşim görmüş şehirlerinden biridir. İlk yerleşim MÖ III. binyılda başlamış ve 661'den 750'ye kadar Emevi Halifeliği'nin başkenti olarak görev yapmıştır. Abbasiler döneminde başkent Bağdat'a taşınmıştır. Şehir, Abbasi döneminde eski önemini yitirmiş, ancak Eyyubi, Memlük ve Osmanlı dönemlerinde yeniden önem kazanmıştır.

Şehrin adının kökeni dilbilimsel ve tarihi açıdan iki farklı kaynağa dayanmaktadır:

Asıl Adı (Dımaşk): Şehrin tarihsel ve yerel adı, Eski Aramice'de "*iyi sultanın yer*" anlamına gelen Dammeseq sözcüğünden türemiştir. Bu kadim sözcük zamanla Yunanca ve Latinceye Damascus, Arapçaya ise Dımaşk olarak geçmiştir.

Şam sözcüğünün Kökeni: Arapça'da "*kuzey*" anlamına gelen ve tüm Suriye/Lübnan bölgesini tanımlamak için kullanılan Bilâdüşşâm (Kuzey Ülkesi) tabirindeki "Şam" sözcüğü, zamanla şehrin bizzat kendisi olarak anılmaya başlanmıştır. Ayrıca İslami kaynaklarda şehrin Nuh Peygamber'in oğlu Sam tarafından kurulduğuna dair inanışlar da bulunmaktadır.

Tarihçe

Şam'ın tarihini ilk dönem, Helenistik dönem, Roma dönemi, Arap-İslam dönemi ve Osmanlı dönemi olarak inceleyebiliriz.

İlk Dönem

İlk olarak 18. hanedanlığın başlarında, Mısır Kralı III. Thutmose'nin hükümdarlığı sırasında Şam'dan bahsedilir. Bu MÖ XV. yüzyılda denk gelir. MÖ 1200 civarında Deniz Halklarının gelişi, bölgedeki Bronz Çağı'nın sonu yeni gelişmelere değinilir.

Yahudilerin Eski Eserleri'ne göre, Şam (Trachonitis ile birlikte) Aram'ın oğlu Uz tarafından kurulmuştur.

Şam'ın önemli bir şehir olduğu ilk kez MÖ XI. yüzyılda Sami bir kavim olan Aramilerin gelişi sırasında belgelenmiştir. MÖ I. binyılın başlarında, Aramilerin göçebe yaşam tarzlarını bırakıp yerleşik devletleri kurmasıyla birkaç Arami krallığı oluştu. Bunlardan biri, merkezi Şam olan Aram-Şam'dı. Şehre savaştan giren Aramiler, yeni yurtlarına "*Dımaşku*" adını verdiler. Barada nehrinin verimliliğini en üst düzeye çıkaracak kanallar ve tüneller inşa ederek bir su dağıtım sistemi kurdular. Romalılar ve Emeviler daha sonra şehrin eski kısmındaki su sisteminin temelini oluşturan şebekeyi geliştirdiler.

MÖ 8. yüzyılda Şam, Asurlular'ın egemenliğine girdi. MÖ 694'te kasabaya Şaimerişu adı verildi. Asur etkisi MÖ 609-605'te azaldı ve Suriye-Filistin, Firavun II. Necho'nun Mısır'ının yörüngesine girdi.

Helenistik Dönem

Şam Büyük İskender tarafından fethedildi, MÖ 323'teki ölümünden sonra Seleukos ve Ptolemaios imparatorlukları arasındaki mücadeleye sahne oldu. Seleucus I Nicator, Antakya'yı imparatorluğunun başkenti yaptı. Daha sonra Demetrius III Philopator, Şam'ı Yunan hippodamya sistemine göre yeniden inşa etti ve adını "Demetrias" olarak değiştirdi.

Roma Dönemi

MÖ 64 yılında Romalı general Pompey, Suriye'nin batı kısmını işgal ederek, Dekapolis olarak bilinen on şehirden oluşan birliğe ekledi. Pompey bölgeyi fethettikten sonra Şam, Romalılar tarafından tamamen yeniden tasarlandı. Şam, II. yüzyılın başlarında bir metropol haline geldi ve 222 yılında İmparator Septimius Severus tarafından bir koloni statüsüne yükseltildi.

Şam'ın kervan şehri olarak önemi açıldı. Güney Arabistan, Palmira, Petra ve İpek Yolu'ndan gelen ticaret yolları burada birleşiyordu. Yaklaşık 125 yılında Roma İmparatoru Hadrian, Şam şehrini "Coele-Suriye Metropolü" olarak ilan etti.

Romalı mimarlar, şehrin Yunan ve Arami temellerini bir araya getirerek yaklaşık 1.500 x 750 m ölçülerinde, bir duvarla çevrili yeni bir düzen oluşturdular. Duvarın yedi kapısı vardı, ancak sadece doğu kapısı olan Bab Şarki günümüze kadar ulaşmıştır. Roma dönemine ait Şam, modern şehrin beş metre altına kadar olan derinliklerde yer almaktadır.

Eski Bab Tuma mahallesi, Roma döneminin sonlarında yerel Doğu Ortodoks cemaati tarafından geliştirilmiştir. 602-628 yılları arasındaki Doğu Roma-Sasani Savaşı sırasında şehir kuşatılmış ve 613 yılında Şahrbaraz tarafından çok sayıda Roma askeriyle birlikte esir alınmıştır.

Arap İslam Dönemi

Hz. Muhammed'in Şam halkıyla iletişimi Şam kralı Harith ibn Abi Şamir'e gönderdiği mektupla gerçekleşti. Mektupta şöyle yazıyordu: "*Doğru yolu izleyene selam olsun. Bilin ki, dinim her yerde hüküm sürecektir. İslam'ı kabul edin ve emriniz altındaki her şey sizin kalacaktır.*"

Halife Ömer'in (634-644) hükümdarlığı sırasında Şam Ağustos-Eylül 634'te Arap Müslüman general Halid ibn el-Valid tarafından fethedildi. En önemli kentlerinden birini kaybeden

4 - Şam

Doğu Roma kuvvetleri 636 baharında güney Suriye'ye ilerlediler ve Yermuk Nehri boyunca çatıştılar. Savaş Müslümanların kesin zaferiyle sonuçlandı. Bu savaşın sonunda Şam İslam Suriye'sinin başkenti ve Muaviye I vali oldu. İlerleyen dönemde Arapça da resmi dil olarak kabul edildi.

Abdülmalik'in halefi el-Valid, 706 yılında Şam Ulu Cami'nin (Emevi Camisi olarak bilinir) inşasına başladı. Bu alan başlangıçta Aziz Yahya'nın Hristiyan Katedrali idi ve Müslümanlar binanın Vaftizci Yahya'ya adanmışlığını korudular.

743 yılında Hişam'ın öldürülmesinin ardından, Emevi Halifeliği, yaygın isyanlar sonucu çökmeye başladı. 744 yılında Mervan II'nin hükümdarlığı sırasında imparatorluğun başkenti Cezire bölgesindeki Harran'a taşındı.

25 Ağustos 750'de, Irak'taki Zeb Muharebesi'nde Emevileri zaten yenmiş olan Abbasiler, az bir direnişle karşıladıktan sonra

Şam'ı fethettiler. Abbasi Halifeliği'nin ilan edilmesiyle Şam, yeni İslam başkenti Bağdat'ın gölgesinde kaldı ve onun etkisi altına girdi. Şam'ın geleneksel yetkilileri sürgün edildi ve şehirdeki ordu generalleri görevden alındı. Daha sonra, Emevi ailesi mezarlığı tahrip edildi ve şehir surları yıkılarak Şam, önemsiz bir taşra kasabasına dönüştürüldü.

Şii Fatimiler 970 yılında Şam'ın yönetimini bu durum, sık sık isyan eden Sünni Araplarla aralarında düşmanlıklara yol açtı. Türk Alptakin, beş yıl sonra Fatimileri kovdu. Ancak 977 yılına gelindiğinde, Halife el-Aziz yönetimindeki Fatimiler şehrin kontrolünü geri aldı ve Sünni muhalifleri dizginledi.

XIII. yüzyılın sonlarında Orta Asya'dan göçebe Selçuklu Türklerinin gelişiyle Şam, bağımsız devletlerin başkenti haline geldi. 1079'dan itibaren I. Ebu Said Tec ed-Davla Tutuş tarafından yönetildi ve 1095'te oğlu Ebu Nasr Dukak tarafından devralındı. Selçuklular Şam'da bir saray kurdular ve şehirdeki Şii nüfuzunu sistematik olarak geri püskürttüler. Şehir ayrıca, dini kurumları (medreseler) ve hastaneleri (maristanlar) finanse eden özel vakıflar aracılığıyla dini yaşamın genişlemesine tanık oldu. Şam kısa sürede Müslüman dünyasında İslam düşüncesinin yayılmasında en önemli merkezlerden biri haline geldi.

1126'da, II. Baldwin liderliğindeki Haçlı ordusu, Şam yakınlarındaki Marj el-Saffar'da Toghtekin liderliğindeki Burid güçleriyle savaştı. Haçlılar Şam'ı ele geçiremediler.



[Emevi Camisi \(1980\)](#)

1164 yılında Kudüs Kralı Amalrik, Fatımi Mısır'ı işgal etti ve Nur ed-Din'den yardım istedi. Nur ed-Din, generali Şirkuh'u gönderdi ve 1166'da Amalrik, Babin Muharebesi'nde yenildi. Şirkuh 1169'da öldüğünde, Selahaddin olarak bilinen kişi geçti ve Şam'ın ortak Doğu Roma - Haçlıkuşatmasını püskürttü. Selahaddin sonunda Fatımi halifelerini devirdi ve kendisini Mısır Sultanı ilan etti.

1177'de Selahaddin, sayısal üstünlüğüne karşın Haçlılar tarafından Montgisard Muharebesi'nde yenildi. Selahaddin ayrıca 1183'te Kerak'ı kuşattı, ancak geri çekilmek zorunda kaldı. Sonunda 1187'de Kudüs'e tam bir işgal başlattı ve Temmuz ayında Hattin Muharebesi'nde haçlı ordusunu yok etti. Akka kısa süre sonra Selahaddin'in eline geçti ve Kudüs'ün kendisi de Ekim ayında ele geçirildi.

Avrupa'dan gelen yeni askerlerin, hayatta kalan Haçlılara katılmasıyla, Akka'yı 1191 yılına kadar süren uzun bir kuşatmaya aldılar. Akka'yı yeniden ele geçirdikten sonra Richard, 1191'de Arsuf Muharebesi'nde ve 1192'de Yafa Muharebesi'nde Selahaddin'i yenerek kıyı şeridinin büyük bir kısmını Hristiyanlar için geri aldı. Ancak Kudüs'ü veya krallığın iç kesimlerindeki toprakların hiçbirini geri alamadı. Haçlı seferi, 1192'deki Yafa Antlaşması ile barışçıl bir şekilde sona erdi.

Şam, 1193-1260 yılları arasında bağımsız Eyyubi hükümdarlarının başkentiydi. Eyyubi yönetimi, 1260 yılında Kitbuka önderliğindeki Moğolların Suriye'ye girmesiyle sona erdi. Ancak, 3 Eylül 1260'ta Kutuz, Baybars ve II. Mansur Muhammed önderliğindeki Moğolların Ayn Calut'ta yenilgisinin ardından Şam beş gün sonra ele geçirildi ve Moğolların çekilmesinin ardından Mısır'dan yönetilen Memlük Sultanlığı'nın eyalet başkenti oldu.

1400 yılında, Türk-Moğol fatih Timur, Şam'ı kuşattı. Memlük sultanı, aralarında İbn Haldun'un da bulunduğu Kahire'den bir heyet gönderdi ve heyet onunla müzakere etti, ancak geri çekilmelerinin ardından Timur, 17 Mart 1401'de şehri yağmaladı. Emevi Camisi yakıldı ve erkekler ve kadınlar köle olarak alındı. Şehrin zanaatkarlarının büyük bir kısmı Timur'un başkenti Semerkant'a götürüldü. Şam, 1516 yılına kadar Memlüklerin eyalet başkenti olarak hizmet vermeye devam etti.

Osmanlı Dönemi

1516 yılının başlarında, Memlükler ve Pers Safevileri arasındaki ittifak tehlikesinden endişe duyan Osmanlı İmparatorluğu,



[Aziz Yahya'nın başının saklandığı yer \(1980\)](#)

6 - Şam

Memlük sultanlığına karşı bir fetih seferine başladı. 21 Eylül'de Şam'ın Memlük valisi şehri terk etti ve 2 Ekim'de Emevi camisinde Selim I adına hutbe okundu. Ertesi gün, zafer kazanan sultan şehre girdi ve üç ay kaldı.

Osmanlılar, 1832-1840 yılları arasında Mısırlı İbrahim Paşa'nın kısa süreli işgali dışında, sonraki 400 yıl boyunca burada kaldılar. Mekke'ye yapılan iki büyük Hac kervanından birinin kalkış noktası olması nedeniyle Şam, büyüklüğünün gerektirdiğinden daha fazla ilgi gördü. 1559'da, Mekke yolundaki hacılar için bir cami ve han içeren Süleymaniye Takiyye'nin batı binası, ünlü Osmanlı mimarı Mimar Sinan'ın tasarımına göre tamamlandı ve kısa süre sonra bitişğinde Salimiyye Medresesi inşa edildi.



Süleymaniye Camisi (1980)

XX. yüzyılın ilk yıllarında Şam'da başlangıçta kültürel çıkarlara yönelik olan milliyetçilik hissi, büyük ölçüde 1908'de İstanbul'da kurulan İttihat ve Terakki hükümetinin Türkleştirme programına tepki olarak siyasi bir renk almaya başladı. 1915 ve 1916'da Beyrut ve Şam'da bir dizi yurtsever aydının Şam valisi Cemal Paşa tarafından idam edilmesi milliyetçi duyguyu daha da alevlendirdi ve Şam'da milliyetçilik hissi daha da alevlendi. 1918, Arap İsyanı güçleri ve İngiliz İmparatorluk kuvvetleri yaklaşırken, bölge sakinleri Türk birliklerini arkadan vurdu ve ateş açtı, hatta askerlerin karnını deşip para aradılar. Bu dönemde İngiliz casusu T. E. Lawrence Arapları Türklere karşı kışkırttı.

3 Ekim 1918'de Prens Faysal liderliğindeki Arap isyanının güçleri de Şam'a girdi. Şukri Paşa komutasında bir askeri hükümet seçildi ve Faysal ibn Hüseyin Suriye kralı ilan edildi.

17 Kasım'da yayınlanan yeni bir Fransız-İngiliz bildirisi, "*Türkler tarafından uzun süredir baskı altında tutulan halkların tamamen ve kesin olarak özgürleştirilmesi*" sözünü veriyordu. Ancak Versailles Konferansı ile Suriye Fransanın mandası oldu. Milletler Cemiyeti'ni Şam'ı Suriye mandasının başkenti yaptı.

Fransız manda yönetimi 1946 yılına kadar sürdü. Bundan sonraki dönemde de Şam başkent olarak kaldı.

1979 yılında Şam'ın Eski Şehri, arkeolojik ve tarihi dini alanlar koleksiyonuyla UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alındı.

Şam'da görülmesi gereken yerler şunlardır:

- Emevi Camisi
- Salahadin Türbesi
- Hava Şehitleri
- Süleymaniye Camisi
- Eski şehir
- Hamidiye Kapalı Çarşısı
- El-Azm Sarayı

Emevi Camisi

Şam'da Emeviler devrinde yapılmış olan Emeviyye Camisi (el-Camiu'l-Ümevi, Camiu Beni Ümeyye) mimari özellikleri, süslemelerinin yanı sıra bazı kutsal özellikleri barındırması nedeniyle İslam dünyasının önemli camilerinden biridir.

Caminin yapıldığı yerde MÖ I. yüzyılda Roma döneminde Jüpiter adına inşa edilen bir pagan tapınağı bulunuyordu. 390 yılında Roma İmparatorluğu döneminde bu tapınak kiliseye dönüştürüldü ve Aziz Yahya'ya (John the Baptist) ithaf edildi. Hristiyanlık geleneğinde, Aziz Yahya'nın kutsal başının bu kilisede muhafaza edildiğine inanılmaktadır. Şam'ın Emeviler tarafından fethedilmesinin ardından Romalılar'ın baştanrısı Jüpiter'in adını taşıyan tapınağın çevresi sütunlu, yüksek duvarlı büyük salonu Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın gözetiminde camiye çevrilmiştir. Daha sonra bu caminin gereksinimler karşısında yetersiz kaldığı görülünce Emevî Halifesi Velid b. Abdümelik (705-715) tarafından tapınağın batı tarafında bulunan duvar yıktırılarak bütün alanı kaplayacak olan bugünkü büyük caminin inşası başlatılmıştır. Temeli 705 yılında atılan cami bölümü 714'te tamamlanmış ve inşaatta halifenin isteği üzerine Doğu Roma imparatorunun İstanbul'dan gönderdiği ustalar çalışmıştır. Caminin yapımında, dikdörtgen planlı olan Roma tapınağının kible yönüne denk gelen uzun duvarlarından güneydeki ile uçlarında bulunan iki burçtan faydalanılmış ve inşaat bu duvarın kuzeyinde geliştirilip kuleler de minare kaidesi olarak kullanılmıştır.

Yapımını izleyen dönemlerde birçok yangına ve doğal etkiler nedeniyle zarar gören cami, mimari özelliklerini koruyacak biçimde çeşitli onarım ve değişiklikler geçirmiştir. İlk onarım 1069'deki yangın nedeniyle Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından yaptırılmıştır. İkinci önemli onarım ise Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid devrinde 1894'teki büyük yangından sonra yapılmıştır.

Caminin kapalı bölümü 136 × 37 m ve avlu 122,5 × 50 m boyutlarındadır. Kapalı kısım ve avlu dikdörtgen biçimindedir. Caminin kapalı bölümü kible duvarına paralel uzanan üç enine nef ile (sahn) bunları ortadan kesen daha geniş bir dikey neften meydana gelmekte

8 - Şam



[Emevi Camisinin Avlusu ve Kubbetü'l-hazne \(1980\)](#)

ve nefler arasında mermer sütunlar üzerinde yükselen iki kat halinde düzenlenmiş kemerler bulunmaktadır.

İbadet mekanının merkezinde, enine neflerle dikey nefin kesiştiği kısmın ortasında, kare kesitli dört paye tarafından taşınan Kubbetü'n-nesr yer almakta ve kubbeye geçişin tromplarla sağlandığı görülmektedir. İbadet mekanının diğer tarafları 1894 yangınından sonra yenilenen ahşap bir çatıyla örtülmüştür. İç kısımda Şafi mihrabı denilen ana mihraptan başka ikisi sağda, biri solda üç mihrap daha bulunmakta ve bunlardan sağdakilere Hanefi ve Hanbeli mihrapları, soldakine ise sahabe veya Malika mihrabı denilmektedir. Sahabe mihrabı ile

Kubbetü'n-nesr arasına rastlayan yerde Hz. Yahya'nın türbesi bulunmaktadır. Ana ibadet mekanı dikey neften üç kemerli büyük bir kapıyla avluya açılmaktadır.

Ortasında bir şadırvanın yer aldığı avlu arkadan yirmi dört, yanlardan dokuzar kemerli revaklarla çevrilmiştir. Avluda ayrıca biri Kubbetü'l-hazne (beytü'l-mâl), diğeri Kubbetü Zeynelâbidîn adını taşıyan iki kubbeli küçük bina mevcuttur ve bunlardan batıdaki Kubbetü'l-hazne'de camiye ait vakıf gelirlerinin muhafaza edildiği bilinmektedir. Kubbetü'l-hazne mermer dikmeler üzerinde duran sekizgen bir yapı. Hazine kısmı ikinci katta. Hazine kısmına ulaşım için merdiven yok. Gerektiğinde bir merdiven getirilip ulaşılıyor. Bu hazinede hac kervanının gereksinimlerini karşılayacak para ve eşyalarının da saklandığı söylendi.

Caminin üç minaresi ve dört ana kapısı vardır. el-Mi'zenetü'l-garbiyye denilen ve batıdaki Roma burcu üzerine yapılmış olan minare ötekilerden daha gösterişlidir. 1488 yılında Memlük Sultanı Kayıtbay tarafından bu minarede değişiklik yapılmıştır. Diğer minarelerden doğudaki burç üzerinde yükselen Mi'zenetü İsa, kuzey revakının üzerinde yükselen ise Mi'zenetü'l-aras adını taşımaktadır. Caminin kapılarından Babüberid batıdan, Babüceyrün (Bâbüssâat, Bâbüllebbâdîn, Bâbünnervere) doğudan ve Babülferadis (Bâbülimâre) kuzeyden avluya, Babüzziyade ise (Bâbülkavâfir) kible duvarından iç mekana açılmaktadır. Bunlardan başka kuzeyde Kellase Medresesi'ne açılan bir kapı daha vardır.

Emeviye Camii, enine gelişen uzun nefli ve avlulu cami tipinin ilk örneklerinden biri olarak cami mimarisine uzun süre etkide bulunmuş ve bu tip cami planı Anadolu dahil İslam

dünyasının pek çok yerinde asırlarca uygulanmıştır. Bu caminin bitkisel ve geometrik motiflerle şehir ve bina tasvirlerinden meydana gelen zengin mozaik süslemeleri de sanat tarihi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Cami alanı sadece Hz. Yahya için değil, aynı zamanda İslam tarihi açısından büyük öneme sahip Hz. Hüseyin'in Kerbela sonrası başının bir süre tutulduğu kabul edilen makama ve cami avlusunda Selahaddin Eyyubi'nin türbesine ev sahipliği yapar.



[Emeviye Camisi'nin Mi'zenetü'l-arus denilen minaresi \(1980\)](#)

Selahaddin-i Eyyubi Türbesi

Kudüs fatihi ve Eyyubiler Devleti'nin kurucusu Selahaddin-i Eyyubi'nin mezarı, Emevi Camisi'nin kuzey girişinin hemen yanında, eskiden Al-Aziziye Medresesi'nin bulunduğu alandadır.

Selahaddin-i Eyyubi 1193 yılında Şam'da vefat etmiş, türbesi ise ölümünden üç yıl sonra 1196'da oğlu El-Melikü'l-Efdal tarafından inşa ettirilmiştir. Türbede yan yana duran iki sanduka bulunur. Ahşap sanduka, Selahaddin-i Eyyubi'nin naşının bulunduğu asıl kabirdir. Mermer sanduka ise 1898 yılında türbeyi ziyaret eden Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından hediye edilmiştir.

Hava Şehitleri

1914 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'nun "İstanbul-İskenderiye/Kahire" uçuşunu gerçekleştirmek üzere görevlendirdiği pilotlarımızın hatırasına yapılmıştır. Şehitlikte, Türk havacılık tarihinin ilk hava şehitleri olarak kabul edilen üç subayımızın kabri bulunmaktadır:

- Yüzbaşı Mehmet Fethi Bey
- Üsteğmen Sadık Bey
- Üsteğmen Nuri Bey

Emevi Camii'nin hemen yanında, Selahaddin Eyyubi Türbesi ile bitişik bir konumda yer almaktadır. Anıt, İstanbul-Fatih'teki Tayyare Şehitleri Anıtı'na benzer şekilde, yarım kalan seferi simgelemek üzere kırık bir sütun şeklinde tasarlanmıştır.

Şam'daki bu tarihi emanet, 2024 ve 2025 yıllarında bölgede yaşanan gelişmelerden sonra da korunmuş ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından restore

10 - Şam

edilerek ihya edilmiştir. Günümüzde hem yerel halk hem de ziyaretçiler tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir.

Süleymaniye Camisi

Şam Süleymaniye Külliyesi veya et-Tekiyetü's-Süleymaniyye, I. Süleyman zamanında başlayan Şam'daki yeni imar faaliyetlerini geliştirerek Mimar Sinan'a inşa ettirdiği camidir

Camiye daha sonra bir medrese eklenmiş ve tekke olarak faaliyet göstermiştir. Cami pandantiflere (Kare veya çokgen planlı bir mekanın üzerine kubbenin oturmasını sağlayan, köşelerdeki tonozlu geçiş ögesidir) dayalı bir kubbeyle örtülüdür. Önünde üç kemerli ve küçük kubbeyle kapatılmış bir son cemaat yeri ve bunun çevresinde üç yandan sütunlara dayanan önde yedi, yanlarda üçer kemerli, eğimli bir çatı ile örtülü revak bulunmaktadır.



[Süleymaniye Camisi \(1980\)](#)

Caminin kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerinde iki ince minare yer alır. Ön tarafta bulunan avlunun sağında ve solunda olmak üzere semer kemerli on ikişer küçük kubbeyle örtülü revaklara açılan altışar hücre bulunmaktadır. Ayrıca batıda küçük bir mescit bulunmaktadır.

17 Kasım sabahı Vahideddin, küçük oğlu Mehmed Ertuğrul ve hareminin mensuplarıyla birlikte Dolmabahçe Sarayı'ndan bir kayığa binerek Boğaziçi'nde demirlemiş olan HMS Malaya adlı İngiliz zırhlısı ile Malta'ya gitti. İngilizler Vahideddin'in İngiltere'ye gelmesini kabul etmediği için bir süre Malta'da kaldı. Hicaz Kralı Melik Hüseyin'in daveti üzerine Mekke'ye ve oradan da İtalya'daki San Remo şehrine giderek bu şehirde ikamet etti. 20 Nisan 1923'e dek Hicaz'da kaldı. İngiltere'nin baskısı üzerine buradan ayrıldı. Bir süre İtalya'nın Cenova kentinde yaşamasının ardından 11 Haziran 1923'te San Remo kasabasında kiralanan bir villaya taşındı.

Vahideddin, 16 Mayıs 1926'da San Remo'da 65 yaşında öldü. Ölmeden önce Mekke'ye veya Türkiye topraklarına defnedilmeyi, bu olmaz ise Şam'daki Selahaddin Eyyubi Türbesi'nin olabileceğini vasiyet ettiği bilinmektedir. Cenazesi Türkiye hükûmeti tarafından kabul

edilmedi ve 2 ay sonra Şam'a getirildi. Selahaddin Eyyubi Türbesi dolu olduğundan, devrin Suriye Devlet Başkanı Ahmed Nami Bey, cenazenin Süleymaniye Külliyesi'nin bahçesine gömülmesini sağlamıştır. Sonraki yıllarda Osmanoğlu hanedanının otuza yakın üyesi de buraya gömülmüştür.

Eski Şehir

Şam, M.Ö. 4000-5000'li yıllara uzanan tarihiyle, dünyanın kesintisiz yaşanılan en eski kentlerinden biridir. Şam'ın surlarla çevrili "Eski Şehir" bin yıllık camileri, Roma kalıntılarını ve geleneksel Osmanlı mimarisine sahip Şam evlerini bir araya getiren kültürel bir hazinedir.

Eski şehir içinde bulunan bazı mahalleler hakkında şu bilgiler edinilmiştir:

Saruce Mahallesi: Surların dışında XIII. yüzyılda kurulan, dar sokakları ve geleneksel dokusuyla Eski Şam'ın ruhunu günümüze taşıyan, "*Küçük İstanbul*" olarak da bilinen tarihi bir yerleşimdir.

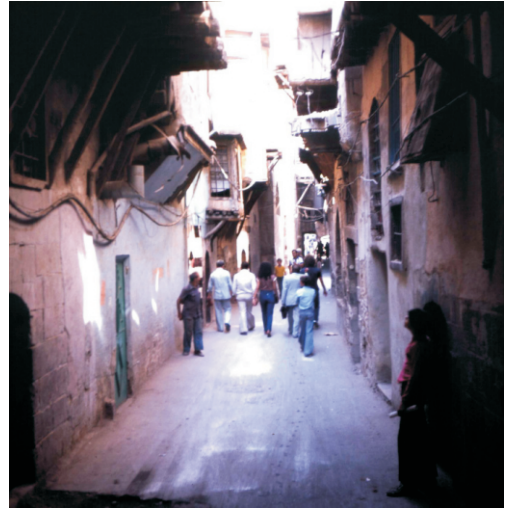
Bab Şarki (Hıristiyan Mahallesi): Şam'ın kuzeydoğusunda bulunan mahalle, adını antik Roma kapısından alır. Bölgedeki Mithat Paşa Caddesi'nden Roma dönemine ait kalıntılar geçmektedir. Otantik Şam evlerini ve tarihi kiliseleri görmek için görmeye değer.

Kasaa: Bab Şarki ile birlikte geleneksel Şam tarzı evlerin en iyi korunduğu ve tarihi dokuyla modern yaşamın iç içe geçtiği bölgelerdendir.

Eski Şehir Bölgeleri (Yahudi ve Müslüman Mahalleleri): Eski Şehir'in güneydoğusunda yer alan eski Yahudi Mahallesi ve batı yarısındaki Müslüman Mahallesi kentin asırlar boyunca süren kültürel mozağini oluşturur.



[Eski Şehir \(1980\)](#)



[Eski Şehir \(1980\)](#)

12 - Şam

Hamidiye Kapalı Çarşısı

El-Hamidiye Çarşısı (Suq al-Hamidiyyah), Şam'ın eski surlarla çevrili şehrinin içinde, Kale'nin yanında bulunan Suriye'nin en büyük ve merkezi çarşısıdır. Çarşı yaklaşık 600 m uzunluğunda ve 15 metre genişliğindedir ve 10 metre yüksekliğinde metal bir kemerle örtülüdür. Çarşı, El-Sevra Caddesi'nden başlar ve Emevi Camii meydanında sona erer. Girişinde ise antik Roma Jüpiter Tapınağı 12 m yüksekliğindedir.



[Hamidiye Kapalı Çarşısı \(1980\)](#)

Çarşı, Sultan Abdülhamid I döneminde 1780'lerde Jüpiter Tapınağı'na giden Roma yolunun ekseni boyunca inşa edilmiş ve daha sonra Sultan Abdülhamid II döneminde genişletilmiştir.

Günümüzde Suriye'nin en bilindik alışveriş bölgelerinden biridir ve yüzlerce giyim mağazası, geleneksel el sanatları ve mücevher satan dükkanlar, kafeler, bakkallar, yemek tezgahları ve dondurma salonları ve tatlıcılar ile doludur. Suriye İç Savaşı'ndan önce Şam'ın başlıca turistik yerlerinden biriydi ve Avrupalılar ve Körfez Arapları tarafından ziyaret ediliyordu.

Şam çevresinde ve bazı bölgelerinde birçok şiddetli çatışma yaşanmasına karşın, çarşı Suriye İç Savaşı'ndan hiçbir şekilde etkilenmedi.

Gezi Anısı

Kapalı çarşıda yaşadığım bazı deneyimleri önemli sayıyorum.

Birincisi kapalı çarşı içindeki muhallebicide yediğim "keşkül-i fukara". Bizim bildiğimiz keşkül ve çok lezzetli.

Kapalı çarşı içinde tatlıcılar var. Gerçekten, tatlı konusunda ustalar. Dilimizdeki bazı ata sözlerine ("*Ne Şam'ın şekeri ne Arap'ın yüzü*") kaynak olmuş Şam tatlısı. Osmanlı topraklarında hamur tatlılarının ticari olarak satılmaya başlandığı yer olarak Şam gösteriliyor.

Kapalı çarşının bir ucunda turistik eşya satan bir dükkan var. Bu dükkan ile ilgili anılarım oldukça akılda kalıcı. Dükkan içinde küçük bir dokuma tezgahı var. Bu tezgahta altın sırmalı

kumaş dokuyorlar. Kumaşın fiyatı, terazide tartılarak belirleniyor, çünkü kumaş altın sırma içeriyor. Altın sırmalı kumaştan bir metre kadar satın aldım.

Aynı dükkanda yaşadığım bir başka olay daha oldu. Davetli olduğum yaz okulunda yaşlı bir çift vardı. Mısır kökenli olan bu çift ABD de yaşıyorlardı ve bu dükkanda satılan gümüş bir maşrapayı satın alma konusunda benden yardım istediler. Çünkü pazarlık yapmayı bilmediklerini söylediler. İsteği kabul ettim ve pazarlığın nasıl yapılacağını anlattım. Satıcı bir fiyat verecek; ben bir fiyat vereceğim; sonunda son fiyatı uygun bulmayıp kapıya yöneleceğimi söyledim. Ertesi gün dükkana gittik ve senaryoyu oynamaya başladım. Bir noktaya kadar getirdim ve bir son fiyatımı söyleyip kapıya yöneldim. Hanım benim önümü kesip "ne olur alalım" dedi. Neyse satıcı kadının söylediğini duymadı ve benim teklifimi kabul etti. Bunun üzerine kadının sevinci ve kahkahası görülmeye değerdi.

Maşrapa satın alındıktan sonra sıra bana geldi. Dükkanda el işi, sedef işlemeli bir tavla ilgimi çekmişti. Kaç para olduğunu sordum. Benim Türk olduğum için özel fiyat söyledi; 250 ABD doları istedi. Biraz pazarlıktan sonra cebimden 50 doları çıkarıp gösterdim ve bu fiyata satın aldım. Bu taktiği babamdan öğrenmiştim: "Yahudi parayı görünce dayanamaz" derdi. Satıcı Yahudi'ydi.

El-Azm Sarayı

El-Azm Sarayı 1749 yılında inşa edilmiş, Eski Şam'da El-Buzuriyah Çarşısı'nın kuzeyinde yer alan bir saraydır. 1749 yılında Şam valisi As'ad Paşa el-Azm'ın özel konutu olarak inşa edilmiştir; Suriye ve Lübnan'daki Fransız Mandası döneminde Fransız Enstitüsü'ne ev sahipliği yapmıştır.

Suriye hükümeti binaları El-Azm ailesinden satın aldıktan ve kapsamlı bir yeniden yapılanmanın ardından, sarayda Sanat ve Halk Gelenekleri Müzesi bulunmaktadır.

Saray, Osmanlı döneminde, Sultan Mahmud I. döneminde Şam valisi As'ad Paşa el-Azm'ın ikametgahı olarak, eski bir Memlûk sarayının yerine inşa edilmiştir. Ortak ikametgah ve misafirhane olarak hizmet veren saray, XVIII. yüzyıl Arap mimarisinin bir anıtıydı.

Saray, üç yıl içinde 800 işçi tarafından inşa edilmiş ve bina, incelikli ve pahalı dekoratif



[El-Azm Sarayı \(1980\)](#)

14 - Şam

unsurlarla süslenmiştir. El-Azm'ın ölümünden sonra, saray sonraki nesiller boyunca torunlarının evi olmaya devam etmiştir.

Saray, 1920'de Fransız yetkililerine satılana kadar Azm ailesinin mülkiyetinde kaldı. Büyük Suriye Devrimi sırasında, Fransız hükümeti isyanı bastırmak için Şam'ı bombaladı ve Şam'ın eski mahallesi de vuruldu. Bu, sarayda büyük hasara yol açtı; ana kabul salonu, özel hamamlar ve çatılar ateşe verildi, duvarlar ise yıkıldı. Devrimin sona ermesinin ardından, Fransız hükümeti binaları yeniden inşa etmeye başladı. Mimarlar, sarayın daha sade ve daha az süslü bir yeniden inşasını gerçekleştirdiler. Yeniden inşanın ardından, Fransız hükümeti sarayı yeni kurulan Fransız Enstitüsü'ne ev sahipliği yapmak için kullandı. Oldukça modern olmasına karşın, yeni bina sarayın XVIII. yüzyıl duvarlarıyla mükemmel bir şekilde bütünleşti.

1946'da Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından, Fransız Enstitüsü binayı terk etti ve ev Azm ailesine iade edildi. Altı yıl sonra, 1951'de, Suriye hükümeti tarafından satın alındı ve Sanat ve Halk Gelenekleri Müzesi'ne dönüştürdü. Saray, 1983 yılında Aga Khan Mimarlık Ödülü'nü aldı.

Hicaz Tren İstasyonu

Hamidiye Çarşısı'na yaklaşık 10 dakikalık yürüme uzaklığındadır ve eski şehir bölgesinde yer alır.

Sultan II. Abdülhamid döneminde, İstanbul'u Mekke ve Medine'ye bağlamayı hedefleyen Hicaz Demiryolu projesinin önemli bir durağı olarak inşa edilmiştir.

Bina, Şam'ın merkezindeki Merce Meydanı yakınında bulunur ve Osmanlı mimarisinin zengin süslemelerine sahiptir.



[Hicaz Tren İstasyonu \(1980\)](#)

Günümüzde istasyonun üst katı sergi alanı olarak kullanılmaktadır.

2

Busra

Bosra ve resmi olarak Busra al-Sham Suriye'nin güneyinde bir kasabadır. İdari olarak Daraa Vilayetinin Daraa Bölgesi'ne aittir ve coğrafi olarak Hauran bölgesinin bir parçasıdır.

Bosra, MÖ XIV. yüzyıl Mısır kaynaklarında adı geçen antik bir kenttir. Önemli bir Nebati şehri olan bu şehir, Nebati krallığının dağılmasının ardından Roma'nın Arabistan eyaleti Petraea'nın gelişmiş eyalet başkenti haline geldi. Hristiyanlığın gelişiyile birlikte Bostra, Antakya ve Tüm Doğu Doğu Ortodoks Patrikhanesi'nin yetki alanı altında bir Metropolit Başpiskoposluğu olarak gelişti. Ayrıca Latin Katolik unvanlı bir piskoposluk merkezi ve Melkit Katolik Başpiskoposluğu'nun piskoposluk merkezi oldu.

Tarihçe

Tarihi boyunca çeşitli Müslüman yöneticiler altında şehir, Suriye'nin güney kapısı olarak stratejik önemini korudu. Şam yöneticilerinin dikkatini çekti ve çeşitli beyler tarafından yönetilerek İslami öğrenim ve vakıflar için bir merkez görevi gördü. Ancak Osmanlı döneminde bir köye dönüştü, ancak XX. yüzyılda Hicaz demiryolunun inşası ve artan arkeolojik ilgiyle yeniden canlandı ve daha sonra Suriye hükümeti tarafından turizm odaklı bir gelişmeye yol açtı. Bugün önemli bir arkeolojik alan olup UNESCO tarafından Dünya Mirası Alanı ilan edilmiştir.



[Roma Tiyatrosu, Busra \(1980\)](#)

Bosra, MÖ II. yüzyılda ilk Nabatean şehriydi. Nabatean Krallığı, MS 106 yılında Trajan'ın generali Cornelius Palma tarafından fethedildi. John Malalas'a göre, ülkeye gönderilen Romalı general Bostras'ın adından dolayı Bostra olarak adlandırılmıştır.

Roma İmparatorluğu döneminde Bosra'nın adı Nova Trajana Bostra olarak değiştirildi ve Legio III Cyrenaica'nın ikametgahı oldu. Roma'nın Arabia Petraea eyaletinin başkenti yapıldı. Şehir gelişti ve özellikle Şam'ı Kızıldeniz'e bağlayan Roma yolu "Via Traiana Nova" olmak üzere birçok ticaret yolunun kesişme noktasında önemli bir metropol haline geldi. Önemli bir gıda üretim merkezi haline geldi ve İmparator Arap Philip döneminde Bosra kendi paralarını basmaya başladı.

İki Arabistan Konsili MS 246 ve 247 yıllarında Bosra'da yapıldı. Babil Talmudu ve Kudüs Talmudu, Bosra'yı İsrail'in dışında, ancak önemli bir Yahudi nüfusuna sahip bir kasaba olarak anmaktadır. Kudüs Talmud'unda, Reş Lakiş'in Bosra'da tanrıça Afrodite'ye su serptiklerini gördüğü belirtilir. Babil Talmud'unda, Avoda Zara risalesinde (58b) de Reş Lakiş'in Bosra halkıyla nasıl etkileşim kurduğundan bahsedilir. Ayrıca, Bosra'lı Rabbi Jonah gibi Bosra'lı bilge olarak tanımlanan hahamlar da vardır. Talmud (Şabat 29b) ayrıca Bosra'da bir sinagogun bulunduğunu da belirtir.

V. yüzyılda başlayan Doğu Roma döneminde, Hristiyanlık Bosra'da baskın din haline gelmişti. Şehir bir metropolit başpiskoposluk merkezi haline geldi ve VI. yüzyılda büyük bir katedral inşa edildi. Bosra, VII. yüzyılın başlarında Sasani Persleri tarafından fethedildi. Ancak bir süre sonra Doğu Romalılar kenti geri aldılar.

Bosra, Hz. Muhammed'in genç yaşlarında önemli bir rol oynadı. General Halid ibn el-Velid komutasındaki Raşidun Halifeliği güçleri, 634 yılında Bosra Muharebesi'nde şehri Doğu Romadan aldılar. İslam yönetimi boyunca Bosra, Bilad el-Şam'ın en güneydeki karakolu olarak hizmet etti ve refahı büyük ölçüde bu şehrin siyasi önemine bağlıydı. Bosra, Şam ile Müslümanların kutsal şehirleri Mekke ve Medine arasında, yıllık hac ibadetinin varış noktaları olan hac kervanının merkezi olarak ek bir öneme sahipti. Erken İslam yönetimi, Bosra'nın genel mimarisini değiştirmede. Şam'ın Halifeliğin başkenti olduğu Emevi dönemine (721 ve 746) ait sadece iki yapı bulunmaktadır. Bosra sakinleri yavaş yavaş İslam'a geçtikçe, Roma dönemine ait kutsal yerler Müslüman ibadetleri için kullanıldı.



[Roma Tiyatrosu, Busra \(1980\)](#)

750'de Emevi döneminin sona ermesinden sonra, Bosra'daki önemli faaliyetler XI. yüzyılın sonlarına kadar yaklaşık 300 yıl boyunca durdu. Fatımi yönetiminin son yıllarında, 1068'de, bir dizi inşaat projesi başlatıldı. 1076'da Selçuklu yönetiminin gelişimiyle birlikte Bosra'nın savunmasına daha fazla önem verildi. Özellikle Roma tiyatrosu bir kaleye dönüştürüldü ve iç merdiven kulesine yeni bir kat eklendi. Şam'da Burid hanedanının iktidara gelmesiyle birlikte, general Kumuştakin'e, atabeg Tuğtakin tarafından tüm Hauran ovası bir tımar olarak tahsis edildi. Kumuştakin döneminde, şehrin Müslüman kimliğini güçlendirme çabaları, bir dizi İslami yapının inşasıyla arttı. Bu projelerden biri, Emeviler tarafından 721 yılında inşa edilen Ömeri Camii'nin restorasyonuydu. Bir diğer cami ise, şehrin kuzeybatı kesiminde bulunan ve Kumuştakin döneminde 1134 yılında kurulan daha küçük el-Hızır Camii idi. Kumuştakin ayrıca, Peygamber Muhammed'in VII. yüzyılın başlarında Bosra'ya girerken bindiği devenin ayak izlerini işaretleyen mabrak an-naqa ("devenin dizleri") onuruna inşa edilen Müslüman türbesinin yanında bir medrese de yaptırdı. 1147 yılında Kudüs Kralı III. Baldwin, şehri ele geçirmek için bir Haçlı kuvvetine önderlik etti, ancak Mu'in ad-Din Unur liderliğindeki Şam ordusu Bosra kalesini korumayı başardığı için girişimi engellendi.

Bosra'da siyasi ve mimari faaliyetlerde altın çağ, Eyyubi Sultanı I. el-Adil'in (1196-1218) saltanatı sırasında başladı. Şehirdeki ilk mimari gelişmelerden biri, Roma tiyatrosundan kaleye dönüştürülen yapıda sekiz büyük dış kulenin inşasıydı. Proje 1202'de başladı ve Eyyubi döneminin sonlarına doğru 1253'te tamamlandı. Sadece kuzeydeki iki köşe kulesi

18 - Busra

bile diğer altı kuleden daha fazla yer kaplıyordu. 1218'de el-Adil'in ölümünden sonra oğlu es-Salih İsmail, Bosra tımarını miras aldı ve yeni tahkim edilmiş kalesinde yaşadı. İsmail'in yönetimi sırasında Bosra siyasi önem kazandı. İsmail, 1237-38 ve 1239-45 yılları arasında iki ayrı dönemde Şam'da sultanlık iddiasında bulunduğunda şehri üs olarak kullandı.

Osmanlı Dönemi

1596 yılında Bosra, Osmanlı vergi kayıtlarında Hauran Kadası'ndaki Beni Nasiyye nahiyesinin bir parçası olan Nafs Busra olarak geçiyordu. 75 hane ve 27 bekardan oluşan Müslüman nüfusu ve 15 hane ve 8 bekardan oluşan Hristiyan nüfusu vardı. Vergiler buğday, arpa, yazlık ürünler, meyve veya diğer ağaçlar, keçiler ve/veya arı kovanları ve su değirmeni üzerinden ödeniyordu.

3

Golan

1967'deki Altı Gün Savaşı'nda, Suriye Golan Tepeleri'nden İsrail'e saldırmış, İsrail de karşılık verip, bölgenin 1200 Km² lik kısmını ele geçirmişti.

Suriye 1973'teki Yom Kippur Savaşı'nda Golan Tepeleri'ni geri almaya çalışsa da başaramadı.

İki lke 1974'te her iki tarafın 80 kilometre uzunluğundaki bir tampon bölgenin dışında kalmasını öngören bir ateşkes anlaşması yaptı. O günden bu yana bölgede tarafların anlaşmaya uyup uymadığını gözlemleyen bir BM gücü bulunuyor.

1981'de İsrail Golan Tepeleri'ni işgal etti ve burada yerleşimler inşa edilmeye başlandı.

20 - Golan

İsrail'in bölgedeki egemenliği uluslararası alanda tanınmıyor. Ancak 2019'da dönemin ABD Başkanı Donald Trump, on yıllarca süren ABD politikasından vazgeçmiş ve işgali tanımıştı.

Suriye, İsrail Golan Tepeleri'nin tümünden çekilmedikçe, İsrail ile herhangi bir barış anlaşması yapmayacağını söylemişti.

Suriye, 1948-1967 arasında Golan Tepeleri'ni elinde tuttuğunda buradan tüm kuzey İsrail'i düzenli olarak top ateşine tutmuştu. İsrail içinse, 60 kilometre kuzeydeki Suriye'nin başkenti Şam ve Suriye'nin güneyinin büyük kısmı Golan Tepeleri'nden açıkça görülebiliyor. Bölgeyi kontrol etmek Suriye'nin askeri hareketlerini izlemek için mükemmel bir hakim gözlem noktası sunuyor. Tepelerin üzerindeki yamaç da Suriye'den gelebilecek saldırılara (1973 Savaşı'nda olduğu gibi) İsrail'e doğal bir tampon sağlıyor.

Golan Tepeleri, genelde kurak olan bölgede önemli bir su kaynağı aynı zamanda.

Tepelerden gelen yağmur suları Ürdün Nehri'ni besliyor ve etrafındaki toprakları üzüm bağları ve meyve bahçelerine uygun hale getiriyor, ayrıca hayvanlara otlatıyor.



[İsrail sınırı ve Golan tepesi \(1980\)](#)

Golan Tepeleri'nin Suriyeli Arap sakinlerinin çoğu, 1967 Savaşı sırasında bölgeden kaçtı. Golan bölgesinde şu anda 30'dan fazla Yahudi yerleşimi var ve buralarda tahminen 30 bin kişi yaşıyor. İsrail 1967 savaşı biter bitmez burada yerleşim inşasına başladı. Yerleşimcilerin yanı başında çoğu Golan Tepeleri'ni İsrail ele geçirdiğinde kaçmayan 25 bin Suriyeli Dürzi yaşıyor.

Gezi Anısı

Suriye'de bulunduğum süre içinde, bizleri Golan tepelerinin eteğindeki sınır bölgesine götürdüler. Bize savaşın geçtiği alanları gösterip yaşananları anlattılar.

Golan tepesi üzerindeki radar tesisleri gözle görülebiliyordu. Bu tesislerden, İsrail'in Suriye'yi izlediği açıktı. Ayrıca tepede su kaynaklarının bulunması da önemliydi. İki ülke arasındaki sınır birer barakaydı.

Dikkatimi çeken bir başka nokta sınırın sağ tarafında (İsrail tarafı) yemyeşil narenciye bahçeleri fiskiyelerle sulanırken bizim bulunduğumuz bölge çorak ve bomboştu.